

Anna Ruciņa

ATMIŅU AINAS PAR 1949.–1957. G. IZSŪTĪJUMĀ PAVADĪTAJIEM GADIEM*

(*Nobeigums. Sākumu sk. žurnāla 2009. g. 1. nr.*)

Kāda starpība starp krievu un latviešu cilvēka domāšanu un uzvedību! Krievam viss, kas uz sirds, tas uz ielas. Bij tur viena vienīga “bagāta” sieviete, jo vīrs viņai strādāja Tomskā rūpnīcā. Mēs viņai pārdevām savas labākās drēbes, viņa varēja maksāt. Iesaucām viņu par “Skaisto kundzi”. Viņa vienmēr slavēja savu vīru – cik viņš labs – visu ko viņai pērk un dāvā. Te vienu reizi “Skaistā kundze” skrien pa “uļicu”,¹ nelabā balsī brēkdama – viņš tāds un viņš tāds, es ar to nelieti nedzīvošu utt., utt. Tas nebij uz ilgu laiku. Bij atkal viss kārtībā.

Mana kaimiņiene, vecenīte, reiz pavadījusi savus bērnus – ciemiņus uz Tomsku, stāv pie mājas stūra un gaudo, balsi piepaceldama un nolaizdama. Pieeju, apņemu viņu mīļi un gribu mierināt. Šī nikni atgrūž mani un turpina savu vaimanāšanu.

Biju paņēmusi līdz spoži raibu atlasa rīta kleitu. To izdevīgi pārdevu Sergovkas pastniecei, vienacei. Man pienāca ziņas, ka viņa tajā dancojot, ka stūri vien pa gaisu. Kad viņa nomira, arī zārkā gulēja tajā pašā.

Lai cik maz graudu saņēmām uz 1 izstr[ādes] dienu, krievi tomēr tecināja kandžu. Brīnījāties, ka pat vecā nabaga Duņa visu iztecina. Ko viņa ēdīs? Nu, tak kartupeļus. Tā kā latvieši bij “lieli izēdāji”, viņi kandžu netecināja.

Reiz latviešu meitenes bij ielūgtas uz “pirušku” vienā krievu ģimenītē. Mājās viņas, protams, aizgāja skaidrā prātā. Otrā dienā viesmīlīgā mājas māte skrēja pie viņām atvainoties, ka neesot mācējusi viņas, kā pienākas, uzcieņāt.

Mēs bijām ielūgti viesībās pie brigadiera Saņkas (bijušā pr[iekšsēdē]tāja). Beidzot ēst, katrs krievs atstāj uz šķīvja pa kumosam. Prasu galda kaimiņam: – *Kāpēc tā? Saimniece domās, ka negaršo. – Bet, kad tu nolaizi visu par tīro, saimniece domās, ka tu aizej badaina.*

Pavasaros sniegs ātri nokusa. Uz sausa lauka gulēja skaistas tīras kviešu vārpas. Mēs tās lasījām, sadauzījām graudus un vārījām putru. Tas gan bija stingri aizliegts – septiskā angīna! Vienu pavasari tiešām sērga bij klāt. Divi krievi nomira. Izbrauca ārstu komisija.

* LETONIKA Avotu publikācija sagatavota Valsts pētījumu programmas “Letonika” projekta “Okupācijas režīmi Latvijā un to sekas: politiskie, ekonomiskie, tiesiskie, sociālie un ētiskie aspekti. 1940–1965” ietvaros.

Visiem atkārtoti ņēma asins analīzes. Baigi bij skatīties, ka “Pētera rati” no viena gala līdz otram pilni cilvēkiem aizbrauc uz Koževņikovas slimnīcu. Man atkārtoti ar analīzēm viss bij kārtībā. Kādu rītu agri, agri klauvē kāds pie mūsu zemnīcas durvīm. Man momentā esot jābūt gatavai braukt uz Koževņikovu. Asinis pavisam sliktas?!!

Steidzos, ģērbjos, braucu. Bet man taču it nekas nekait! Vēlāk arī Liju un Verīti aizveda, tikai uz citu pusi. Koževņikovas slimnīca bij pārpild[īta]. Tikai Jānis viens palika neskarts. Sādža bij gluži tukša. Slimnīcā daktere paskatās man rīklē. – *Apsarcis gan*. Izmērē ar jodu. Sāk sūrstēt. Dod katru dienu milzu devās askorbīnskābi. Man piemetas neliela temperatūra. Ārstē, ārstē, temp[erātūra] nekrītas. Beidzot izlaiž ar visu temperatūru. Mājās uzreiz viss kārtībā. Viens gan jāsaka – slimnīcā attieksme pret mums bij iejūtīga – kā pret cilvēkiem, ne kā pret kaitniekiem.

Nākošajā vasarā mani iecēla par “čočiku” – uzskaitvedi. Mans galvenais darba rīks bij 2-metrīgs lauka cirkulis jeb mērkāsis. Ar to nu man bij jāuzmēra katras plāvējas nopļautais laukums un jāstaigā arī traktoristam pakaļ pa bezgalīgajām “polosām” – arumu, sējumu slejām.

Tai pusē, kur mēs bijām, visa zeme pārklāta ar nelielām ieplakām (okolkiem), kuros ilgi turējās pavasara sniega ūdens. Apkārt okolkam auga apses un bērzi. Tik balti bērzi, kādus citur neesmu redzējis. Pa apakšu upenes, piesaulītē saldās spradzenes (клубника). Ūdens okolkā bij varen auglīgs – tur izperinājās milzu odu bari. Gan bari bij milzīgi, gan odi. Bariem krita mums virsū. Šuvām no brunčiem garās bikses, seju slēpām lakatos. Starp okolkiem izvijās gan platākas, gan šaurākas melnzemes slejas. Te nu es ar savu kāsi kilometru kilometrus nostāigāju, gan sleju platumu, gan garumu mēridama un platību aprēķinādama.

Reiz izvelku no kabatas lakatiņu un noslauku degunu. Traktorists, tur tuvumā būdams, mani izmēdi – it kā savēl sev sauļā ko no deguna un tad cītīgi stūķē to kabatā. Es nebiju pieklājīgi uzvedusies ... Vajadzēja nošņaukties zemē.

Bij arī neaizmirstami skaisti pārdzīvojumi. Reiz kādus 10 soļus man priekšā cēli pār arumu pārrīkoja alnis.

Kad nu diena tā nostāigāta, tad vakarā kājas jūt gan. Un ja vēl kājās šahtjorkas! Tās ir biezas gumijas “kurpes” ar spiciem galiem, kas sāpīgi saspieda pirkstus. Labāk bij, ja dabūja vīzes nopirkt. Līdz mājai kādi 6 km, ko iet. Jāiet vien. Te redzu – brigadieris Saņka stāv pie sava pajūga un vēl daži vīri. Pieeju klāt un apstājos (varbūt mani arī aizvedīs?...). Te Saņka saka: – *Anna, ej vien mājās. Tu esi piekususi*. Skaidrs. Velkos mājup. Pēc brītiņa pajūgs ar vīriem aizjoņo man garām.

Nebij nekāds priecīgais darbs uzmērīt kohoznieču plāvumu. Krievietes mani mācīja, ka jāmērī riņķī apkārt (!). Latvietes teica: – *Nu vai tev tas no savas kabatas jāņem!* Lielās siena kaudzes mērīju,

pārmetot tām mērauklu. Ziemā k[olho]zā uzskaitvede nebij paredzēta. Brigadierim bij pašam jātiek galā. Bet viņš taču analfabēts! Tad nu viņš katru vakaru nāca pie manis uz zemnīcu, no galvas nosauca strādātājus un pateica, cik i[zstrādes] d[ienu] kuram jāraksta. – *Tas ir patstāvīgs muzīks, tam liec 2 i[zstrādes] d[ienas], tai bābiņai 1, un tam zeņķim pietiks ar 1/2 i[zstrādes] d[ienas].* Viens gan – galvā krievi sarēķināt prata apbrīnojami. Taču jātirgojas, bet rakstīt un lasīt neprata.

Nomira vecā Namnieka māte.² Kur ņemt zārku? Vīri sazāģēja apses baļķišus attiecīgā garumā, tad tēsa, tēsa, līdz iznāca kaut kas dēlim līdzīgs. Zārka apakšējā daļa iznāca, bet vākam divu dēļu pietrūka. Pāri stiepās virsējais, bet sāni bij vaļā. Mani lūdza apstāvēt. Vēlāk izvadīju arī Erharda māti.³

“Kapsēta” krieviem nožēlojama. Laukums, kur nozāģēti bērzi, atstājot garus celmus. Kapus neviens nekopj. Tik ir kā bērēs tā izgaudošanās, izēšanās un padzeršana.

Ziema. Manu Jānīti katru zimu aizsūtīja tālu uz ziemeļiem meža darbos. Krievu sievas zimu lielākoties sēdēja mājās. Sādžā bij viens tāds atbildīgs ziemas darbs – āliņģa ciršana uz upes ledus. Kādreiz sensenos laikos te plūdusi uz Obu milzu upe. Par to liecina augstie krasti. Tagad dziļi lejā plūst neliela upīte. Āliņģis (krievi teica “пролубь”, latvieši teica “prologs”) vajadzīgs gan ūdens smelšanai, gan k[olho]za lopu dzirdīšanai. Āliņģa augšdaļā bij apaļš caurums – tā, lai varētu iebāzt spaini. No tā stiepās apm. 10 m gara un 20 cm plata “sile”, kur lopiem dzert. Lai lopiņi, kājai slīdot, neiegāztos āliņģī, tam tika uzsaldēts uz malām apm. 8 cm augsts ledus valnītis. Āliņģa cirtējs (“пролубщик”) bij atbildīgs par lopu drošību. Šo darbu uzņēmās veiklākā un stiprākā latviete Mauriņ Zelma.⁴ Tā viņa sekmīgi strādāja vairākas ziemas, bet tad vienreiz tikko pēdējiem spēkiem pārvilkās mājās un nomira. Infarkts vai insults? Pēc tam to darbu uzņēmās Raņa Velta. Ilgi neizturēja – šausmīgi salstot rokas. Piedāvāja man. Nebiju nekāds spēka mitriķis, bet kārdinājums bij liels. Izpeļņa – 1 i[zstrādes] d[iena] dienā. Kur ziemā to nopelnīsi? Darbs zināms. Kad dažas stundas esi cītīgi nostrādājis, tad pārējo dienas daļu esi brīvs. Nav jāiet ik rītu uz “bazu”, kur brigadieris ar vīriem pie krāsniņas pīpēdami ilgi gudri spriež. Kad nu viss izrunāts, tad brigadieris sūta sievas kur kuro. Pamēģināšu. No rīta melnā tumsā aizeju uz āliņģi. Mans amata rīks ir tērauda varga (пешня) koka kātā, siksnīņā uz elkoņa pakārta, lai neaizbēg dzilē. Ar to skalda naktī uzsalušo ledu, ko samet kaudzē āliņģa lejas galā. Ja laiks “silts” un ledus nav pārāk biezs un ciets, tad kādu stundiņu paskaldi un vari iet mājās. Aukstā laikā (40° un vairāk) gan ir elle vaļā. Jāplēšas ilgi un smagi. Tā reiz, nostrādājusies “līdz nesamaņai”, nikni nometu vargu uz ledus. Koka kāts sašķīda gabaliņos. Pati no šļakatām esmu ietērpta kā bruņās, bet iekšpusē mitra no sviedriem.

Nu tik ātrāk uz māju, visu nost, sausu mugurā un gultā iekšā. Gaismiņā lopkopis ver vaļā “siltos vārtus” un dzen lopu baru uz upi. Kā tas bars gāžas no kalna lejā uz āliņģi! Ja nebūtu valnīša priekšā, tad dažs labs telēns aizpeldētu pie zivīm.

Vienurīt pēc kārtīga puteņa priekšnamaņa durvīm līdz augšai kupena priekšā un vēl mazāka pa šķirbām sadzīta iekšpusē. Notīru to sānis un atveru durtiņas uz iekšu, tad ar visu lāpstu rāpjos augšā uz kupenas un uz vēdera nobraucu lejā. Nu jāatrok kupena no ārpuses.

Gadījās, ka nosūdžēju brigadieru komandantam par pāri darišanu latviešiem. Laikam jau bārienu bij dabūjis, un Saņka, man atriebdamies, noņēma mani no “prologa”. Zināja, ka man tur patīk. Bet ko nu likt vietā? Izmeklējās, bet nevienu vietā nedabūja. Krievs neies neparko – tur taču spokojas! Un tā Saņka bij spiests likt mani atpakaļ.

Vēroju, ka dažāda krieviete greznojas raibu raibā kažokā ar vilnu virspusē. Sašūts no dažāda lieluma dažādas krāsas gabaliem.

– *Kas tas par zvēru?* – *Tas jau suns, mīļumiņ, suņa āda.* Un kažoks saucās доха. Audzēja suņus, tad pakāra un nodīrāja...

1953. gads. Nomira Staļins.⁵ Krievietes skrien pa ielu, vaimanādamas: – *Ох, добрый человек был!*⁶

Ar atļauju varējām jau aiziet uz Koževņikovu vai citur. Tur iepazīnos ar vienu latviešu skolotāju Bogdanova k[un]dzi, kas tur strādāja jau sen. Uzzinājusi, ka es protu vācu valodu, viņa sirsnīgi ieteica nākt skolā strādāt. – *Mums tā trūkst vācu valodas skolotāju.* Pamēģināšu. Zināju jau, ka tur viena otra latv[iešu] meitenīte – vidusskolniece strādā par skolotāju. Iesniedzu dokumentus. Atbilde nenāk un nenāk. Beidzot uz pieprasījuma saņēmu īsu “Отказать”.⁷

Apvienoja 4 kolhozus, 4 sādžas. Nu varēja brīvāk staigāt pa visu kolhozu. Mani turpat Pičūginā iecēla par klētnieci. Nobrīdināja: – *Ja tev būs neliels iztrūkums, tas tev tiks piedots, bet sargies, ja tev būs pārpalikums!* Ar bailēm svēru un pieņēmu labības vezumus. Labības atvētas (отходы) viena latviete Brieža Olga⁸ ar vērsi veda uz Kuģinovku. Bet to “othodu” nebij vienmēr. Kad bija, tad es virs saviem “Ielāpiņiem” garas kārts galā pacēlu baltu “karogu”, kas tālu bij saredzams, un tad Olga droši varēja braukt pēc mantas. Tā kā bijām pievienoti bagātākiem k[olho]ziem, tad stāvoklis uzlabojās, saņēmām vairāk kviešu. K[olho]zs tagad saucās “К-3 им. Кирова”. Pr[iekšsēdē]tājs Kuzminihs bij izglītots cilvēks. Sāku viņam runāt, lai atļauj mums k[olho]zā rīkot dārzu, esam abi dārznieki. – *Nē, nē, tur nekas nevar iznākt. Ir jau vairāki velti izmēģinājušies.*

Dabūju zināt, ka citā k[olho]zā “Tjeka” ir labs dārzs, bet dārznieks iet prom uz dzimteni Ukrainu. Vajadzētu tikt tur. Paslepšus aizeju uz Voronovu (18 km) pie MTS direktora. Izstāstu un lūdzu viņu, vai viņš nevarētu palīdzēt pārcelt mūsu ģimeni uz “Tjeku”. – Mēģināšot ko darīt.

Pienāk gada atskaites sapulce. Ierodas arī MTS direktors. Viņš tai sapulcē liek priekšā atlaist Ruciņu ģimeni uz “Tjeku” par dārzniekiem. Uz to Kuzminihs: – *Nē, nē, mēs paši rīkosim dārzu!* Tā tas sākas. Jānis vēl tālos mežos. Uz pavasara pusi izvēlējamies Borzunovkā (k[olho]za centrs) pāri upei pretī tiltam skaistu platu sleju starp okoliem. Atgriežas Jānis. Nu jau varam un iegādājamies gotiņu Maļutku.

Mums atvēl dzīvošanai kādu guļbaļķu sargnamiņu (избушка). To izjauc, baļķus pārved dārza teritorijā un saliek no jauna. Ir pat dzelzs krāsniņa iekšā. Bet vajag vēl siltumnīcu tomātu dēstu audzēšanai. Jānis būdiņas galā piebūvē nelielu telpu ar lieliem logiem un krievu krāsni. Tā nu bij reizē siltumnīca un arī virtuve.

Nu vajag stādāmo materiālu – ābeles, ogulājus. To var dabūt Bahčarā vairākus simtus kilometru tālumā. Pr[iekšsēdē]tājs atvēl man “kučieri” Pašku un motociklu ar blakusvāģi. Braucam. Ceļā pienāk vakars. Ejam vienās mājās nakšņošanu lūgt. Krievi laipni ļaudis – lūdzu. Saimniece mūs pamielo un saklāj abiem guļvietu uz grīdas. Es paņemu savu spilvenu un nolieku to otrā galā. Tā i pārģuļam. Nākošā dienā tik tiekam galā. Tur mūs saņem ļoti laipni. Man ierāda atsevišķu istabu. Agronoms mani izjautā. Lai nākot pie viņiem par puķkopēju. Ļoti vajagot. – *Nē, nevaru.* Direktors ielūdz mani pie sevis pusdienās. Atkal jautājumi, kā esam iekārtojušies, ko uzbūvējuši. – *Kučiņa gotiņai ir uzcelta, māju vēl tik taisāmieš celt.* Direktors sāk smieties – tā jau esot zināma lieta, ka latviešiem pirmā vietā esot lopiņš un tad tikai paši.

Izvēlamies stādāmo materiālu un kraujam to motocikla blakusvāģi. Raņetkas – sala izturīgas ābelītes ar sikiem skābiem ābolīšiem. Potētās klājeņu dārzam. Vēl kādus ērkšķogu krūmiņus, par ko Paška lādas, ka tie pirkstos duras, un vezums ar kalnu. Upeņu nevajag, tās pie mums visi brikšņi pilni. Dabūjam vēl arbūzu un meloņu sēklas. Dažādas sēklas atsūtītas arī no dzimtenes.

Sākas garais ceļš atpakaļ. Nu man jāsēž uz aizmugures sēdekļa. Laimīgi tiekam mājās.

Zeme ir sastrādāta, sākas stādīšana. Gar malu rindiņā raņetkas. Tālāk uz vidu antonovkas u.c. kultūršķirnes. Stādīņi mazi, uzpotēti sprīdi virs zemes. Kad no 5 pumpuriņiem sāk stiepties augšup kroņa zari, tos uzmanīgi noliecu un piespraužu ar kāsišiem pie zemes – atkal un atkal. Ziemā sniegs šīs “rozetes” aplkās un ābelītes nenosals.

“Siltumnīcā” uz logiem tomātu stādi un tāšu podiņos arbūzi un melones. Arī kādām puķītēm vieta jāatrod.

Sākas laukā stādīšana. Verīte un Lija pa vasaras brīvlaiku mūsu strādnieces. Strādājam visa ģimene. Nez no kurienes uzrodas viens kontrolieris. – *Labi, labi, bet kur jums ir kūdras podiņi?!* Rādu savus tāšu podiņus ar arbūziem. – *Kādas muļķības! Jums vajag kārtīgus presētos kubikus. Aizejiet uz Sergejevku pie tās dārznieces un pamācieties!*

Kad jāmācās, jāmācās. Abas ar agronomi Panu (jauna meitenīte) ejam uz Sergejevku mācīties. Tur viena latviešu šuvēja ierīkojusi plašu sakņu dārzu. Lai nu rāda tos podiņus, presi un pildījumu. Jā, lūk, tāda neliela presīte. Tad dārzniece aizved mūs uz diķi, kur dabū pelēku glūdu un no tās izpresē skaistus stingrus kubikus. (Ak, mūžiņ, vai tādā kīegelī var kas augt!?) Lai nu kā, izskolotas atgriezīties mājās. K[olho]zs pagādā mums presi. Tam gadam jau par vēlu.

Dārzs atdzīvojas. Sārtojas tomātu ķekari, aug gurķi, arbūzi, melones. Pie vārtiem un mājas priekšā puķu dobes. Mums ar Liju ir dažādi “stūrīši” – “Priecīgais stūrītis”, “Romantiskais stūrītis”, “Klusais stūrītis”. Ja gribēji “Klusajā stūrītī” atsēties, tad bez dūmekļa nevarēja. Odi gāzās virsū. Nolikām priekšā vecu spaini ar izkaltušiem govīs mēsliem un likām tiem gruzdēt. Pacēlās dūmu grīste un aizbaidīja odus. Arī vakarā pirms gulētiešanas istaba bij kārtīgi jāizdūmo, citādi miera nebij. Stādot liku priekšā bundžu – kūpekli un pakāpeniski cēlu to uz priekšu.

No sādžas krievi nāca pulciņiem vien dārzu apbrīnot.

– *Jā, skaisti jau, skaisti pie jums, bet garlaicīgi. Vieni kā lāči (одну как медведю) prom no sādžas. Ko darīsi – krievam vajag bara.*

– *Un tomāti, kas par tomātiem! Tādi augļi, gandrīz lapu neredz! Bet gurķi gan jums švaki.*

– *Nu kas vainas gurķiem?*

– *Sīki, mīļā, sīki. Mums, lūk, šitādi izaug, – un krieviene parāda krietnu plaukstu atstarpi, kādi viņiem gurķi aug. Jā, gurķu audzētāji krievi bija. Sakrāva pavasarī garas un augstas svaigu mēsļu stirpas. Tās silda. Mēslos iztaisīja bedrītes (лунки), sabēra melnzemi un tur sēja gurķus. Dabūja agri.*

Priekšsēdētājs sāk pie mums vest dažādas amatpersonas dārzu rādīt. Pudele līdz. Es, protams, būdīnā uzcienāju ar tomātiem, ar gurķiem krējumā. (Nu jau varam atļauties – saņēmam 4 kg kviešu uz 1 i[zstrādes] d[ienu], un ir sava gotiņa.) – *Gurķi krējumā! Kas to bij redzējis! Gurķus taču ar eļļu gatavo. Bet garšo labi gan.*

Tā nu es tai mūsu “muižiņai” ieliku vārdu “Pie zaļo gurķi”. (Rīgā kādreiz bij krodziņš “Pie balto āzi”.)

Lai saimniecība būtu pilnīga, uzradās gluži melna kaķenīte Topsisija. Par pudu kviešu nopirku suni Joriku. Tādi sīklopiņi ines dzīvību mājās. Pēc ūdens bij jāiet visam dārzam cauri un tad pa krauju lejā uz upi. Kad nu reiz esi sataisījis ūdeni nest, tad nes arī, kamēr kubuliņš pilns. Un katru reizi Topsisija mani pavadīja šajos gājienos, asti gaisā pacēlusi. Kad noķēra peli, tad lepni nāca man rādīt, nesa tieši garām. Kad gadījās putniņš zobos, tad gan šmauca aiz stūra.

Joriks bij ļoti labsirdīgs, bet greisirdīgs uz konkurentiem. Reiz iemaldījās svešs suns pie mūsu mājiņas. Joriks tam virsū, triec prom.

No kreisās: Anna Ruciņa, Jānis Ruciņš, Vera Nīmane un Lija Nīmane (pie-
tupusies) dārzniecībā Tomskas apgabala Koževņikovas rajona Borzunovkā.
1956. gada 29. jūnijs

Fotogrāfijas otrajā pusē A. Ruciņa uzrakstījusi: “Šito vietīņu mēs ar Liju saucam
par “priecīgo stūrīti”, jo tur zied ļoti jautras atraitnītes.”

Svešais dzied taisni pāri puķu dobei. Joriks, ticis līdz puķu dobei,
pēkšņi nobremzē, apskrien tai apkārt un turpina dzīt svešo.

Kādu reizi pie mums ieklīda viens puisis, tāds kā drusku ķerts.
Staigā apkārt, arī pa iekšu. Pamanu, ka man pazuduši gumijas
zābaki, no Latvijas atsūtīti. – *Klau, Vasjka, tu esi paņēmis manus
zābakus. – Es? Nē, nēē. – Nu atzīsties un atdod! – Nu neesmu taču ...*
Ārā norūc pērkons. – *Paklau, Vas', iesim laukā. Es teikšu – sasper
mani pērkons, ja es meloju. Bet tu saki – sasper mani pērkons, ja es
tos zābakus esmu ņēmis. – Nēē ... atdošu. Un atdeva.*

Kolhozā ir savs radists Koļa. Arī mūsu būdiņā ievilka tranzistoru.
Jauki paklausīties. Re, kāda greznība! Uzjautrinos par dziesmiņu,
ko bieži dzied:

Я люблю тебя, я люблю тебя,
Потому, что сеешь кукурузу
Способом квадратно гнездовым.⁹

Vai tā propaganda vai ironija? Tikmēr kolhozā noņem no darba
jauko lielisko brigadieru Makarenko. Par ko tad? Agronome Pana

man skaidro: – *Saproti, viņš to kukurūzu vienkārši tā izmētāja pa lauku. Izmētāja. Vajadzēja kvadrātligzdās.*

Jāā ... iemesls svarīgs gan ...

Uzradās mums Borzunovkā sirsnīgi draugi – Belaturovi, ukraiņi. Belaturoviete sirsnīgi aicināja: – *Nāciet pie mums, nāciet. Jūs – mans brālis un jūs – mana māsa. Vienmēr mūs bagātīgi mieloja.*

– *Bet kāpēc jūs atstājāt savu jauko Ukrainu un atnācāt uz šito odu zemi? – Sausums, miļā, sausums. Vairākus gadus no vietas, ka vairs nevarēja dzīvot.*

Viendien kāds man paziņo, ka šodien pilnsapulce. Steidzos, lai nenokavēju. Zāle tāda pustukša. Neviena latvieša neredzu. Tūliņ ar stājas pie galda priekšsēdētājs un atklāj partijas sapulci. Lēcu augšā, ļoti atvainojos, ka es uz nepareizu adresi esmu atskrējusi, un gribu steigties prom.

– *Palieciet vien, palieciet vien, – tā pr[iekšsēdē]tājs. Sāk kritizēt Staļinu. Man karsts pār kauliem pārskrien. Tas taču nav manām ausīm domāts. Vēlreiz ceļos, atvainojos un taisos iet. Pr[iekšsēdē]tājs uzsit plaukstu uz galda un uzkliež: – Sēdiet, kad jums saka! Un nu es drebēdama noklausos to Staļina “atmaskošanu”.*

Ar bailēm mājās izstāstīju.

Sibīriešiem visām vecenēm balti veseli zobi. Ne tā man. Jāiet tālais ceļš uz Voronovu pie zobārsta. Aizstaigāju. Zobārsts nopūšas: – *Jāā, rietumu irdenā suģa. Pielabo. Jaunnedēļ jānāk atkal. Iznāku laukā durvju priekšā un gudroju, ko nu darīt. Vēls. Tur stāv pulciņš sievu. Viena krieviete staigā man apkārt un vēro. Redz, ka neesmu viņējā. Sāk mani izprašņāt – kas es, no kurienes? Pastāstu. – *A kur tu nakšņosi? – Nezinu. Palūgšu labiem ļaudīm. – Nu nāc pie manis, man vietas diezgan.* Aizgāju viņai līdz. Mieloja mani, spilvenos guldināja un lūdza nākošreiz nākt atkal. Krievu tautības labsirdība ...*

Lepni stāsta, stāsta, ka viņas dēls ir partijnieks. Es parādu uz svētbilžu “kolekciju” kaktā. – *Ko viņš par to saka? Šī saskaišas: – A ko tu domā! Viņš Dievam tic. Viņš uz baznīcu iet. Patiesi sadraudzējā-mies. Vēl no Latvijas viņiem rakstīju.*

Lija bija jau beigusi pamatskolu Kuģinovkā. Nu jāiet vidusskolā Koževņikovā. Tagad varējām jau nopirkt velosipēdu, ar ko garo ceļu nobraukt. Kad L[ija], mājup braucot, tuvojās dārzam, atskanēja spalgs “trrr”. Ai, mūsu “bērns” brauc!

Līdztekus darbam dārzā netālu no būdiņas cēlās mūsu jaunā dzīvojamā māja. Nu ne jau pati cēlās. Tas pats Jānītis cēla. Nu jau mūsu rīcībā bij arī vilcējs – raibais Miška. Arī ūdens mucu veda.

Atkal dārzā uzrodas kāds revidents. Staigājam pa dārzu, runājāmieš. Viņš saka: – *Jūs visi reiz aizbrauksiet atkal uz dzimteni. – Kā, mēs taču uz visu mūžu ... – Pieminēsīt mani. Kad es jums saku.* Atkal vaļsirdīgi runājāmieš. Saku, ka man liekas mežonīga un

Jāņa Ruciņa uzceltā dzīvojamā mājiņa dārzniecībā Tomskas apgabala Koževņikovas rajona Borzunovkā

Anna Ruciņa dārzniecībā Tomskas apgabala Koževņikovas rajona Borzunovkā. 1957. gads

Visas fotogrāfijas no Dz. Ērgļa personiskā arhīva

nekulturāla tā koku ciršana, atstājot metru un vēl garākus celmus. Pie mums gan tā ne. Te nu viņš tā zobgalīgi nosmīn: – *Nu jā, tā budziskā sīkstulība.*

Drīz sāka pienākt ziņas, ka tāda un tāda ģimene aizbraukusi uz Latviju. Iesniedzām lūgumu arī mēs. Noraidīja.¹⁰ Dažiem atļāva, citiem ne, lai atgriezoties nebūtu drūzmas. Palēnām.

Beidzot saņēmām arī mēs atļauju.¹¹ Pirmā aizlaidās Verīte. Viņu taču gaidīja mājās vīrs. Atsēdējis savu gadu par “ļauņprātīgu” nodokļu nemaksāšanu, viņš bija brīvs cilvēks, bet sievu un meitu izsūtīja uz mūžu ...

1957. g. jūlijā posāmies ceļā arī mēs ar Liju. Lijai jādomā par tālāku skološanos. Jāni k[olho]zs vēl neatlaida. Jānobeidz darbi dārzā, tad jau uz gada beigām tiks. Krievi smīkņāja: – *Apprecināsim Jānīti, un dārznieks mums paliks.*

Piņģinā pēc mājām ilgojās arī vecais Lūsīšu pāris, kas mums tā palīdzēja ar zāģi un cirvi. Māmuļa gulēja, triekas ķerta. Te nu jāpalīdz viņiem mājās tikt. Mūsu grupīnai piebiedrojās vēl viena sieviete. Man nācās būt par grupas vadītāju, kaut gan es nebūt “nemācēju ar vilcienu braukt”. Bija vien jāmāk.

K[olho]zam nu jau bija sava mašīna (полупортка).¹² Ar to mūs un pekeles aizveda līdz Koževņikovai. Lūsīšu māti cēlām ar nestavām. Tālāk ar kuģi uz Tomsku. Nu ceļš uz Maskavu, bet Tomskā biļešu nav. Māmulīti stacijas darbinieki ievieto dispanserā, mēs pārējie dienu un nakti nīkstam stacijā uz soliem. Pienāk viens vīrietis, aplūko mūs.

– *Jūs te tā nesēdīet. Var jūs aplaupīt. Uz to es: – Ko, Padomju zemē aplaupīt! Vai tad milicijas nemaz nav?!*

Drīz vien man kā slimnieces un vecīša aizbildnei paziņo, ka man izsniegs trīs biļetes uz Maskavu.

– *Bet man taču ir meita! Nevaru viņu vienu te atstāt. – Nu tad dosim biļeti arī jūsu meitai. – Bet ar mums brauc arī mana māsa. Vai lai viņa viena te paliek? – Nu tad dosim arī viņai.* Un es saņemu 5 biļetes, un mēs pieci laimīgi cilvēki aizbraucam uz Maskavu un tālāk uz Rīgu. Rīgā māmulīti atkal ievietojam dispanserā un pēc uzdotās adreses sadabūjam viņu radniekus, kas atbrauca viņiem pakal.

Es ar Liju pagaidām apmetāmies pie manas kolēģes.

PĒCVĀRDS

Jāņa tēvocis bija jau sarunājis mums ar Jāni lepnu darba vietu – Pļavnieku lielsaimniecībā par dārzniekiem. Bija jau augusta mēnesis. Dārzniecība nedodot nekādu ienākumu. Vecais dārznieks Kurzemnieks esot jau galīgi novecojis un ...

Sāku strādāt. Iepazīnos ar veco Kurzemnieku, kas savā laikā bijis muižas dārznieks. Redzu, ka es no viņa varu mācīties, mācīties, un

viņš labsirdīgi neliedz savu padomu. Sapulcēs revidenti prasa direktoram Judinam: – *Ko jūs esat darījuši stāvokļa uzlabošanai dārzniecībā? – Mēs pieņēmām jaunu spējīgu dārznieci.* Man saltas tirpas iet pār kauliem. Manā rīcībā ir 6 strādnieces, visas krievietes, izņemot Kurzemnieci, vecā dārznieka sievu. Strādniece Naģka – īsts krievu šovinists. – *Кто не любит русских, тому надо язык и голову отрезать!*¹³

Direktoru Judinu nez par ko noņēma. Bij jānāk vienam latvietim. Naģka atkal: – *Боже мой, что только теперь будет – садовник латыш, агроном латыш, да ещё директор будет латыш!*¹⁴

Reiz sarīkoja kartupeļu talku vadošajiem darbiniekiem un speciālistiem – zootehniķim, inženierim, dārznieci, kantora darbiniekiem. Es lasu kartupeļus, kā nu māku, – uzlasu arī mazākos, arī tos, kas smiltis slēpjas. Jau dabūju piezīmi, lai tik sīki nekašņājoties. Turpinu tāpat. Beidzot krievi saskaišas uz mani, ka es bremzējot darbu. Arī strādniekus nevarēju piedabūt, lai kārtīgi strādā. – *Nu tad dari pati!* Arī ar dzīvokli nelāgi.

Decembrī atbrauca Jānis. Izstāstīju viņam visu. Jānis piekrita. Sameklējām vietu Bauskas rajona Ziedoņos pie Saulaines sovhoztehnikuma. Mūs gan brīdina, ka direktors Ārmanis esot ļoti āķīgs. Nevienš dārznieks tur ilgi neturas. Nu lai, es izturēšu.

Pirmajā vizītē pie direktora Ārmaņa saku: – *Lai nebūtu vēlāk pārpratumu, jums jāzina, ka mēs nesen esam atgriezušies no Sibīrijas.* Ārmanis nosmejas: – *Tas mums nekait, tie cilvēki ir iemācījušies strādāt.*

Sākam strādāt. Te nu man patīk. Te es dzīvošu. Saimniecības vadītājs Žuniņš ir laipns: – *Ja jums darbā vai ar cilvēkiem kādas nesaprašanās, griezieties pie manis.* Cik labi! Ziedoņos atrodas vēl mums seni paziņas. Kārļa māte un Marija – “Lieljāku” kaimiņu māju strādniece pirmās atbrauca pie mums ar sālsmaizi.

Pēc 10 dienām Žuniņš izsauc mani pie sevis. Staigā pa kabinetu, pūš vien un nevar nekā izrunāt.

– *Jums laikam kas nepatīkams man sakāms?*

– *Tā ir, tā ir.* Un viņš turpina staigāt.

– *Mēs laikam nevarēsim te palikt?*

– *Jā, tā ir, tā ir.* Tikai viņš nedrīkstot neko vairāk runāt. Arī mēs nedrīkstot stāstīt, ka esam atlaisti. ? ...

Tomēr aizbraucu uz Rīgu uz Lauksaimniec[ības] ministriju. Izstāstu, kas un kā. – *Par ko mēs esam atlaisti?*

– *Jūs neesat vienīgie tur atlaisti. Atlaisti ir daudzi, kam nav vēlams būt pārāk tuvu jaunatnei.*

– *Tā, tad skolā es vairs nekad nevarēšu strādāt?*

– *Variet gan, tikai ne Saulainē.*

Skaidrs. Nu sākas jaunas dārznieka vietas meklēšana. Atrodam dārznieka darbu Bauskas r[ajona] Ceraukstes c[iemā] kolhozā “Pamats”, kur nostrādāju līdz pensijai.

Vēlreiz izsūtījums sevi atgādināja 1979. g., kad mainīja pases.¹⁵ Pasu galda darbiniece, paņemot manu veco pasi, tā paskatās uz mani “no augšas”.

– *Kā tad jums tā pase uz “spravkas” pamata izdota! Par ko tad jūs tur tā bijāt?*

– *Nu bija budži, nacionālisti un bandīti. Mēs bijām kā budži.*

– *Ko jūs man te stāstāt! Nacionālisti un bandīti jau sen bij likvidēti!*

– *Bet tur bij viņu bērniņi un vecīši vecāki.*

Tā, lūk, vēl daudzus gadus pēc izsūtījuma bij pa rūgtai pilei jānorij.

Pēdējo reizi “Lieljākus” redzēju 1988. g. 6. augustā, kad biju Strautiņu skolas 120 g[adu] svinībās. Mans skolnieks nop[elniem] bag[ātais] lauks[aimniecības] darbinieks Ģermaņu Kārlis veda mūs ar Liju un vēl vienu “puiku” ar savu “Ņivu” “Lieljākus” paskatīties. No lielceļa iebraucamā ceļa vairs nebij. Visur krūmi, briksņi, ieplakas ar ūdeni. Līku loču pamazām lauzāties uz “Lieljāku” pusi, beidzot tuvojāties no otras puses, bet gluži klāt netikām. Tad kājām caur nātrēm, vībotnēm un citām “puķēm”, līdz tikām klāt. Pretī vērās melni tukši logi, durvis karājās vienā eņģē. Iegāju priekšnamā, palūrēju lielajā istabā – tur griestu apmetums, skaliņos turēdamies, bij nolīcis zemu, zemu. Apakšā līst neuzdrošinājos.

Tā paiet pasaules godība ...
“Sic transit gloria mundi”

KOMENTĀRI

¹ Улица – iela (krievu val.).

² Lidija Alīda Namniece (1871–1949) kopā ar dēlu Jāni Namnieku (1904–1964) 1949. gada 25. martā tika izsūtīta no Alūksnes apriņķa Alsviķu pagasta Pīpju mājām uz Tomskas apgabala Koževņikovas rajonu, kur mira 1949. gadā. – Aizvestie. 1949. gada 25. marts. – Rīga, 2007. – I daļa. – 263. lpp.; LVA, 1894. f., 1. apr., 4953. l., 12., 14. lp.

³ Alvīne Erharde (1880–1953) kopā ar dēlu Jāni Erhardu (23.09.1915.–04.12.2008.) 1949. gada 25. martā tika izsūtīta no Cēsu apriņķa Skujenes pagasta Urbju mājām uz Tomskas apgabala Koževņikovas rajonu, kur mira 1953. gada 15. novembrī. – Aizvestie. 1949. gada 25. marts. – Rīga, 2007. – I daļa. – 396. lpp.; LVA, 1894. f., 1. apr., 12178. l., 26. lp.

⁴ Zelma Mauriņa (1918–1957) 1949. gada 25. martā tika izsūtīta no Cēsu apriņķa Skujenes pagasta Kalna Mellēnu mājām uz Tomskas apgabala Koževņikovas rajonu. Atbrīvota 1957. gada 24. janvārī. – Aizvestie. 1949. gada 25. marts. – Rīga, 2007. – I daļa. – 396. lpp.; LVA, 1894. f., 1. apr., 12283. l., 20.–24. lp. Aprakstot šo epizodi, A. Ruciņa kļūdījusies, jo Z. Mauriņa mira 1957. gadā.

⁵ Josifs Staļins (īstajā vārdā Josifs Džugašvili, 1879–1953) nomira 1953. gada 5. martā Kuncēvā pie Maskavas. Apglabāts Maskavā 1953. gada 9. martā.

⁶ Ох, добрый человек был! – Ak (ai, vai), labs cilvēks bija! (Krievu val.).

⁷ Отказать – noraidīt [lūgumu], atteikt (krievu val.).

⁸ Olga Viktorija Briede (30.11.1914.–22.09.2003.) 1949. gada 25. martā tika izsūtīta no Cēsu apriņķa Lielstraupes pagasta Līņu mājām uz Tomskas apgabala Koževņikovas rajonu. Atbrīvota 1955. gada 23. jūnijā. – Aizvestie. 1949. gada 25. marts. – Rīga, 2007. – I daļa. – 376. lpp.; LVA, 1894. f., 1. apr., 8425. l., 110. lp.

⁹ Я люблю тебя, я люблю тебя,
Потому, что сеешь кукурузу
Способом квадратно гнездовым. –
Es mīlu tevi, es mīlu tevi
Tāpēc, ka sēj kukurūzu
Kvadrātligzdas veidā. (Krievu val.)

¹⁰ 1954. gada 5. augustā Koževņikovā J. Ruciņš krievu valodā uzrakstīja lūgumu PSRS specpārvietošanas priekšniekam (*Начальнику спецпереселения СССР*) pārskatīt viņa lietu un atļaut atgriezties Latvijā:

“Начальнику спецпереселения СССР

от Рудиных Яна Алексеевича,
проживающего в Томской обл.
Кожевниковском районе,
Кудиновском с/с дер. Пичугино.

Заявление.

В 1949 г. 25 марта я с семьёю был переселен из Латвийской ССР в Томскую область. До сих пор мне не сообщено, почему я выслан из Латвийской ССР. До 1940 г. мой отец владел землю в 36 гектаров, а после установления советской власти в 1940 г. ему было оставлено 30 гектаров, которые после смерти отца в 1943 г. я унаследовал. До 1949 г. 25 марта я не был причислен к кулакам, ни в каких организациях не состоял, так что мне совершенно непонятно почему я выслан из Латвийской ССР. Прошу пересмотреть моё дело и дать мне возможность вернуться на родину.

Рудиных Я. А.

Кожевниково,
5 августа 1954 г.”

(“PSRS specpārvietošanas priekšniekam

no Ruciņa Jāņa Alekša d.,
dzīvo Tomskas apg.

Koževņikovas rajonā

Kuģinovkas c[ieima] p[adomē] Pičuginas sādžā.
Iesniegums.

1949. gada 25. martā es ar ģimeni tiku pārsūtīts no Latvijas PSR uz Tomskas apgabalu. Līdz šim laikam man nav paziņots, kāpēc es esmu izsūtīts no Latvijas PSR. Līdz 1940. g. manam tēvam piederēja 36 hektāri zemes, bet pēc padomju varas nodibināšanas 1940. g. viņam tika atstāti 30 hektāri, kurus pēc tēva nāves 1943. g. mantoju es. Līdz 1949. gada 25. martam es nebiju pieskaitīts kulakiem, nekādās organizācijās nesastāvēju, tā ka man pilnīgi nav saprotams, kāpēc es tiku izsūtīts no Latvijas PSR.

Lūdzu pārskatīt manu lietu un dot man iespēju atgriezties dzimtenē.

Ruciņš J. A.

Koževņikova,
1954. g. 5. augustā.”)

(Tulkojums no krievu valodas.) – LVA, 1894. f., 1. apr., 4947. l., 11. lp.

Lūgums 1954. gada 30. augustā nonāca Latvijas PSR Iekšlietu ministrijas sekretariātā. 1954. gada 16. septembrī Latvijas PSR Iekšlietu ministrija J. Ruciņa iesniegumu noraidīja un pēc tam lūdza Tomskas apgabala Koževņikovas rajona milicijas daļas priekšniekam to paziņot pašam J. Ruciņam. – LVA, 1894. f., 1. apr., 4947. l., 11.–13. lp.

- ¹¹ 1957. gada 11. februārī J. Ruciņš latviešu valodā uzrakstīja otro lūgumu:
 “Latvijas PSR
 Iekšlietu ministrijai

Ruciņa Jāņa Alekša d.,
 dzim. 1906. g. 8. oktobrī,
 dzīv. Tomskas apgabalā
 Koževņikovas rajonā
 Kuģinovkas ciema pad.
 Borzunovkas sādžā
 Kirova vārdā nos. k-zā,

lūgums.

Lūdzu izskatīt mūsu izsūtīšanas lietu un dot iespēju man un manai sievai Ruciņai Annai Antona meitai, dzimušai 1910. g. 14. septembrī Rīgā, atgriezties Latvijas PSR.

Esmu dzimis 1906. g. 8. oktobrī Alūksnes rajona Alsviķa pagasta Lieljāku mājās, kur dzīvoju un strādāju līdz pat izsūtīšanas dienai 25. martam 1949. gadā.

Mana sieva strādāja par skolotāju Alsviķa pagasta Strautiņu 7-gadīgā skolā.

Ļoti lūdzu nenoraidīt manu lūgumu.

Jāņa Ruciņa paraksts

Borzunovkā,

1957. g. 11. februārī.” – LVA, 1894. f., 1. apr., 4947. l., 14. lp.

Annu un Jāni Ruciņus atbrīvoja 1957. gada 25. maijā. Šajā datumā viņi, pamatojoties uz Latvijas PSR Ministru padomes 1957. gada 18. aprīļa lēmumu, tika noņemti no specnometinājuma uzskaites (*сняты с учета спецпоселения*). – Aizvestie. 1949. gada 25. marts. – Rīga, 2007. – I daļa. – 263. lpp.; LVA, 1894. f., 1. apr., 4947. l., 16., 21., 23., 24. lp.

- ¹² Полуторка – pusotrtonnīga kravas mašīna, kuras dažādus modeļus kopš 1932. gada PSRS ražoja Gorkijas (mūsdienās Nižņijnovgoroda) automobiļu rūpnīca (ГАЗ).
- ¹³ Кто не любит русских, тому надо язык и голову отрезать. – Kurš nemīl krievus, tam vajag mēli un galvu nogriezt. (Krievu val.)
- ¹⁴ Боже мой, что только теперь будет – садовник латыш, агроном латыш, да ещё директор будет латыш! – Mans Dievs, kas tikai tagad būs – dārziņnieks latvietis, agronoms latvietis, un vēl direktors būs latvietis! (Krievu val.)
- ¹⁵ Latvijas PSR Bauskas rajona izpildkomitejas Iekšlietu daļa A. Ruciņai PSRS pasi izdeva 1979. gada 11. oktobrī. – No Dzintara Ērgļa personiskā arhīva.

Atmiņas publicēšanai sagatavojis un komentējis
Dzintars Ērglis